

TÁRSADALOMFÖLDRAJZI FOLYAMATOK
KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN: PROBLÉMÁK,
TENDENCIÁK, IRÁNYZATOK

Nemzetközi földrajzi konferencia
Beregszász, 2020. március 26–27.

Tanulmánykötet

1. kötet

СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ
В СХІДНО-ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЄВРОПІ: ПРОБЛЕМИ,
ТЕНДЕНЦІЇ, НАПРЯМИ

Міжнародна наукова географічна конференція
Берегове, 26–27 березня 2020 року

Збірник наукових робіт

Том 1

HUMAN GEOGRAPHICAL PROCESSES
IN EAST CENTRAL EUROPE: PROBLEMS,
TENDENCIES AND TRENDS

International Geographical Conference
Berehove, March 26–27, 2020

Selected papers

Volume 1

II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

**TÁRSADALOMFÖLDRAJZI FOLYAMATOK
KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN: PROBLÉMÁK,
TENDENCIÁK, IRÁNYZATOK**

Nemzetközi földrajzi konferencia
Beregszász, 2020. március 26–27.

Tanulmánykötet

1. kötet

„RIK-U” Kft.

Ungvár

2020

УДК (ЕТО): 911.3(4-11)(4-191.2)
T– 32

A kétkötetes kiadvány a Beregszászban, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán 2020. március 26–27-re tervezett, de a koronavírus-járvány miatt bevezetett karantén következtében elhalasztott *Társadalomföldrajzi folyamatok Kelet-Közép-Európában: problémák, tendenciák, irányzatok* című nemzetközi földrajzi konferenciára beküldött előadások anyagát tartalmazza.

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Részlege és Földtudományi és Turizmus Tanszéke közreműködésével.

Szerkesztőbizottság: *Berghauer Sándor, Dávid Lóránt Dénes, Dnyisztrjanszkij Miroszlav, Fodor Gyula, Gergely Livia, Gönczy Sándor, Izsák Tibor, Mocá Andrij, Molnár D. István, Molnár József, Nagy Tibor, Oláh Natália, Papp Géza, Sass Enikő, Sesuka Halina, Tóth Attila, Vince Tímea, Virván Olga*

Műszaki szerkesztés: *Dobos Sándor*

Tördelés: *Dobos Sándor, Orbán Melinda, Tótin Viktória*

Korrektúra: *Kordonec Oleksandr, Pusztai-Tárczy Beatrix, Sin Edina, Vrabely Tamás*

Borítóterv: *Molnár D. István*

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felelnek: *Orosz Ildikó, Dobos Sándor*

A kötetben található tanulmányokat
a nemzetközi földrajzi konferencia Tudományos Tanácsa lektorálta.

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

A kiadvány tartalmát az „Unicheck”
online plágium-ellenőrző program segítségével ellenőriztük.

**A konferenciát és a kiadvány megjelenését
Magyarország kormánya, továbbá a Nemzetstratégiai Kutatóintézet támogatta:**

Kiadó és nyomdai munkák: „RIK-U” Kft.
88 000 Ungvár, Gagarin u. 36. E-mail: print@rik.com.ua
Felelős vezető: Sztanyisevszkij Jevgen

ISBN 978-617-7868-12-4
ISBN 978-617-7868-13-1 (T. 1)

© A szerzők, 2020
© A szerkesztőbizottság, 2020
© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2020

ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМ. Ф. РАКОЦІ ІІ

**СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ
В СХІДНО-ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЄВРОПІ: ПРОБЛЕМИ,
ТЕНДЕНЦІЇ, НАПРЯМИ**

Міжнародна наукова географічна конференція
Берегове, 26–27 березня 2020 року

Збірник наукових робіт

Том 1

ТОВ «РІК-У»

Ужгород

2020

УДК: 911.3(4-11)(4-191.2)
Т– 32

Двотомний збірник містить матеріали доповідей міжнародної наукової географічної конференції *Соціально-географічні процеси в Східно-Центральній Європі: проблеми, тенденції, напрями*, яка мала відбутися 26–27 березня 2020 року в Закарпатському угорському інституті ім. Ф. Ракоці ІІ (м. Берегове), однак через епідемію коронавірусу та запровадження карантину була відкладена.

Підготовлено Видавничим відділом спільно з кафедрою географії та туризму Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

Редакційна колегія: *Олександр Бергхауер, Лорант-Дейнеш Давід, Мирослав Дністрянський, Дюло Фодор, Лівія Гергей, Шандор Генці, Тібор Іжак, Андрій Моца, Стефан Молнар Д., Йосип Молнар, Тібор Нодь, Наталія Олаг, Гейзо Папп, Еники Шаш, Галина Щука, Атілла Товт, Тімео Вінце, Ольга Вірван*

Технічне редагування: *Олександр Добош*

Верстка: *Вікторія Товтін, Мелінда Орбан, Олександр Добош*

Коректура: *Беатрікс Пустой-Гарці, Едіна Шін, Олександр Кордонець, Томаш Врabelь*

Обкладинка: *Стефан Молнар Д.*

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр “Опацої Черє Янош” при ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ*

Відповідальні за випуск: *Ільдико Орос, Олександр Добош*

Матеріали видання рецензовані Науковою радою міжнародної наукової географічної конференції.

За зміст опублікованих статей відповідальність несуть автори.

Матеріали збірника були перевірені на наявність збігів і запозичень сервісом «Unicheck».

Проведення конференції та друк видання здійснено за підтримки уряду Угорщини й Інституту національних стратегічних досліджень:

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»
вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88 000. Електронна пошта: print@rik.com.ua
Генеральний директор: Євген Станішевський

ISBN 978-617-7868-12-4

ISBN 978-617-7868-13-1 (Т. 1)

© Автори, 2020

© Редакційна колегія, 2020

© Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ, 2020

FERENC RÁKÓCZI II TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN
COLLEGE OF HIGHER EDUCATION

**HUMAN GEOGRAPHICAL PROCESSES
IN EAST CENTRAL EUROPE: PROBLEMS,
TENDENCIES AND TRENDS**

International Geographical Conference
Berehove, March 26–27, 2020

Selected papers

Volume 1

“RIK-U” LLC
Uzhhorod
2020

УДК (UDC): 911.3(4-11)(4-191.2)
T- 32

The two-volume publication contains the speeches submitted for the international geographical conference under the title *Human geographical processes in East Central Europe: problems, tendencies and trends* that was to be held in Berehove, at Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education on 26–27 March 2020, but was postponed due to the quarantine preventive measures introduced as a result of coronavirus epidemic.

Prepared at the Publishing Department of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education in cooperation with the Department of Geography and Tourism

Editorial Board: *Sándor Berghauer, Lóránt Dénes Dávid, Myroslav Dnistrians'kiy, Gyula Fodor, Livia Gergely, Sándor Gönczy, Tibor Izsák, Andriy Motsa, István Molnár D., József Molnár, Tibor Nagy, Natália Oláh, Géza Papp, Enikő Sass, Halyna Shchuka, Attila Tóth, Tímea Vince, Olga Virván*

Technical editing: *Sándor Dobos*

Page proof: *Melinda Orbán, Sándor Dobos, Viktória Tótin*

Proof-reading: *Beatrix Pustai-Tárczy, Edina Sin, Oleksandr Kordonec, Tamás Vrabely*

Cover design: *István Molnár D.*

Universal Decimal Classification (UDC): *Apáczai Csere János Library of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

Responsible for publishing: *Ildikó Orosz, Sándor Dobos*

The research papers of the volume were proofread by the Scientific Council of the international geographical conference.

Authors are responsible for the content of the research papers.

The content of the research papers was checked by Unicheck Plagiarism Checker Service and Plugin.

**The conference and the publication of the research papers
sponsored by the government of Hungary and the Research Institute for National Strategy:**

Publishing and printing: "RIK-U" LLC
Gagarin Street 36, 88 000 Uzhhorod, Ukraine. E-mail: print@rik.com.ua
Responsible manager: Jevgen Stanyisevskiy

ISBN 978-617-7868-12-4

ISBN 978-617-7868-13-1 (T. 1)

© Authors, 2020

© Editorial Board, 2020

© Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, 2020

TARTALOM / ЗМІСТ / CONTENT

1. KÖTET / TOM 1 / VOLUME 1

ELŐSZÓ	23
ПЕРЕДМОВА.....	24
PREFACE	25
ПЕРЕДМОВА.....	26
ELŐSZÓ	27
PREFACE	28
<i>Plenáris előadások / Пленарні доповіді / Plenary Presentations</i>	<i>29</i>
Маруняк Є. О.: РЕГІОНАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ ТА РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА: ПОШУК БАЛАНСУ	31
Мезенцев К. – Провотар Н.: НЕОДНОЗНАЧНІ ПРИМІСЬКІ ПРОСТОРИ: РОЗШИРЕННЯ ЧИ ЗВУЖЕННЯ ПОВСЯКДЕННИХ ПРАКТИК?	41
Руденко Л. Г. – Дронова О. Л.: ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НАПРЯМКИ ВПРОВАДЖЕННЯ І ЗАВДАННЯ ГЕОГРАФІЇ	47
<i>Népesség- és társadalomföldrajz / Географія населення та соціальна географія / Population and Social Geography</i>	<i>53</i>
Bagdi, Róbert: ETHNIC MINORITIES AND THEIR LANGUAGE IN HUNGARIAN COUNTY SEATS – THE CENSUS OF 2011	55
Berki, Márton – Sivadó, Brigitta: SECULARIZATION OR A RELIGIOUS REVIVAL? – RELIGIOSITY IN DUNAÚJVÁROS AND KAZINCBARCIKA DURING AND AFTER SOCIALISM.....	65
Dancs György: DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP ÉSZAKKELET-MAGYARORSZÁGON AZ 1831-ES KOLERAJÁRVÁNY IDEJÉN.....	73

<i>Дністрянський М. С.:</i> ОСНОВНІ ЕТАПИ ЗАСЕЛЕННЯ ГИРСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ.....	83
<i>Dusek Tamás:</i> AZ OKOSVÁROSOK KOMPLEX MUTATÓSZÁMAINAK TARTALMI ÉS MÓDSZERTANI KÉRDÉSEI.....	91
<i>Egri Zoltán – Uzzoli Annamária:</i> AZ EGÉSZSÉGEGYENLŐTLENSÉGEK NÉHÁNY ÖSSZEFÜGGÉSE A TÁRSADALMI-GAZDASÁGI EGYENLŐTLENSÉGEKKEL MAGYARORSZÁGON.....	99
<i>Fabula, Szabolcs – Ilcsikné Makra, Zsófia – Pál, Viktor – Lados, Gábor – Boros, Lajos:</i> MIGRATION INTENTIONS AND MOTIVES OF HEALTH WORKERS AND MEDICAL STUDENTS – A COUNTRY CASE STUDY FROM HUNGARY	107
<i>Гукалова І. В.:</i> ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИЙ КОНТЕКСТ ОСМИСЛЕННЯ ПЕРЕДУМОВ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ МІСТ	115
<i>Гаврилюк О.:</i> СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ У РАДЯНСЬКОМУ РОЗПОДІЛІ ЖИТЛА – ВІД СТАЛІНІЗМУ ДО РОЗВИНЕНОГО СОЦІАЛІЗМУ. РЕЗУЛЬТАТИ ПОЛЬОВОЇ РОБОТИ У МІСТІ ДНІПРО [ЕКС ДНІПРОПЕТРОВСЬК], УКРАЇНА	123
<i>Лейберюк О. М.:</i> МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРОСТОРОВИХ БАЗ ДАНИХ ДЕМОГРАФІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК НАСЕЛЕННЯ.....	133
<i>Molnár D. István:</i> A KÖZIGAZGATÁSI TÉRFELOSZTÁS VÁLTOZÁSAI KÁRPÁTALJÁN UKRAJNA FÜGGETLENNÉ VÁLÁSÁT KÖVETŐEN.....	139
<i>Molnár József:</i> MÓDSZEREK A NÉPESSÉG ELHELYEZKEDÉSE, ILLETVE A NÉPSŰRŰSÉG TÉRKÉPI ÁBRÁZOLÁSÁRA – KÁRPÁTALJA PÉLDÁJÁN.....	147
<i>Obádovics Csilla:</i> NÉPESEDÉSI FOLYAMATOK KÜLÖNBSEGEI A KÁRPÁT-MEDENCE NÉHÁNY ORSZÁGÁBAN	157
<i>Patkós Csaba – Tóth Antal:</i> MAGYAR FIATALOK MIGRÁCIÓJA EMPIRIKUS KUTATÁSOK TÜKRÉBEN	167

Підгрушній Г. П. – Сікорська Л. Б.: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ НАСЕЛЕННЯ МІСТ УКРАЇНИ	177
Поливач К. А.: МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЯВЛЕННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО КАРКАСУ УКРАЇНИ	185
Пугач С. О. – Мезенцев К. В.: ПРОСТОРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖ У ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	193
Rigóczy Csaba: A VÁROSI OTTHON-ATTITÚD VIZSGÁLATA	201
Siskáné Szilasi Beáta – Halász Levente: A KELET- ÉS KÖZÉP-EURÓPAI GAZDASÁGI ALAPÚ KIVÁNDORLÁS MINT ÉLETSTRATÉGIA – A SZUBJEKTÍV JÓL-LÉT SZINTJEI KÜLFÖLDÖN.....	211
Tolnai Gábor: KELET-KÖZÉP-EURÓPAI FŐVÁROSOK VÍZPARTI MEGÚJULÁSA BUDAPEST, BELGRÁD ÉS KIJEV PÉLDÁJÁN	221
Tuza Benedek: BELSŐ-ERZSÉBETVÁROS TÁRSADALMI KONFLIKTUSAI	231
Veselicz Adél: A LEADER HELYI AKCIÓCSOPORTOK MŰKÖDÉSÉNEK VIZSGÁLATA TERÜLETI EGYENLŐTLENSÉGI INDEXEK SEGÍTSÉGÉVEL.....	241
Вірван О. О.: ГЕНДЕРНИЙ АНАЛІЗ ДЕПУТАТСЬКИХ КОРПУСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ БЕРЕГІВСЬКОГО РАЙОНУ	251
<i>Régiók és határok / Regioni та кордони / Regions and Borders.....</i>	257
Bodó, Pál Bence: EXTERNAL DEBT ACCUMULATION IN KYRGYZSTAN.....	259
Csernicskó István: HOL A HATÁR, AVAGY MEDDIG TART EGY NYELVTERÜLET? EGY DIALEKTUSKONTINUUM ÖNÁLLÓ NYELVEKRE OSZTÁSÁNAK PROBLÉMÁI.....	269
Elekes Tibor – Szilágyi Ferenc: A HABSBERG BIRODALOM TÉRSZERVEZÉSI KÍSÉRLETEI DÉLKELET-ERDÉLYBEN	279

Hajdú Zoltán: TÉRKÖZÖSSÉGI, ÉRDEKKÖZÖSSÉGI, „SORS-KÖZÖSSÉGI” ÁLLAMCSOPORTOK FORMÁLÓDÁSA AZ EURÓPAI UNIÓ KELETI TÉRSÉGÉBEN.....	289
Kozma, Dorottya Edina: COMPOSITE SUSTAINABLE DEVELOPMENT INDICATORS IN CASE OF 28 EUROPEAN UNION MEMBER STATES.....	299
Кравцова І. В.: ГЕОГРАФІЧНИЙ ФЕНОМЕН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ	309
Szabó Pál: FOGYASZTÁSFÖLDRAJZI DIMENZIÓK A POSZT-SZOCIALISTA TÉRSÉGBEN	317
Склярська О. І.: ЕЛЕКТОРАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ У ПРИКОРДОННИХ ЕТНІЧНО НЕОДНОРІДНИХ РАЙОНАХ УКРАЇНИ.....	327
<i>Nemzeti kisebbségek által lakott térségek társadalmi és gazdasági pozíciói Kelet- és Közép-Európában / Соціальні та економічні позиції регіонів із компактним проживанням національних меншин у Східній та Центральній Європі / Social and Economic Positions of the Regions Inhabited with Ethnic Minorities in Central and Eastern-Europe</i>	335
Körmöczi Gábor: A NÉPI KULTÚRA TÁMOGATÁSPOLITIKÁJÁNAK TERÜLETI ASPEKTUSAI MAGYARORSZÁGON ÉS ROMÁNIÁBAN A CSÓRI SÁNDOR ALAP FINANSZÍROZÁSAINAK TÜKRÉBEN	337
Linc Annamária: A MAGYAR–UKRÁN HATÁRON ÁTNYÚLÓ EGYÜTTMŰKÖDÉSEK LEHETŐSÉGEI ÉS KORLÁTAI.....	347
Samu István – Kulcsár László: ÖSSZENŐ, AMI ÖSSZETARTOZIK. A TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI KAPCSOLATOK REKONSTRUKCIÓJA KÉT IPOLY MENTI FALUBAN A FOLYÓ SZEMKÖZTI OLDALÁN	355
Szalkai Gábor: SZIMBOLIKUS HARCOK A KÁRPÁTOK ÁTJÁRÓIBAN.....	365
Tőzsér Anett: A MAGYAR TURIZMUS KÁRPÁT-MEDENCEI SZINTŰ KITERJESZTÉSÉNEK INDOKOLTSÁGA ÉS LEHETŐSÉGEI.....	373

2. KÖTET / TOM 2 / VOLUME 2

<i>Turizmus / Туризм / Tourism</i>	407
Алієв В. В.: СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	409
Аріон О. В. – Бричук М. С.: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МИС- ЛИВСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	415
Чернишова Т. М.: SWOT-АНАЛІЗ ТА СТРАТЕГІЧНІ АЛЬ- ТЕРНАТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	425
Elekes Tibor – Kápolnási Zsolt: AZ AGYAGFALVA EMLÉK- HÁZ IDEGENFORGALMI JELENTŐSÉGE, OKTATÁ- SI-NEVELÉSI LEHETŐSÉGEI.....	431
Gyuricza László – Szabó Balázs Attila: A MAGYARORSZÁ- GI SKANZENEK IDEGENFORGALMI SZEMPONTÚ VIZSGÁLATA.....	437
Kalmárné Rimóczi Csilla – Bakos Róbertné: AZ ONLINE KOM- MUNIKÁCIÓ JELENTŐSÉGE AZ UTAZÁSI DÖNTÉ- SEKBEN.....	447
Калмикова І. С. – Меліх О. О. – Меліх Т. Г.: СОЦІАЛЬНО- ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ТА ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ.....	457
Kampó Ildikó: AZ EU-S TURISZTIKAI FEJLESZTÉ- SI PROGRAMOK MEGJELENÉSE KÁRPÁTALJA HEGYVIDÉKI TERÜLETEIN.....	465
Kátay Ákos: A GLOBÁLIS SZÁLLODAVÁLLALATOK TER- JESZKEDÉSI AKTIVITÁSA ÉSZTORSZÁG, LETT- ORSZÁG, LITVÁNIA, BELARUSZ, UKRAJNA ÉS MOLDOVA FŐVÁROSAIBAN.....	475
Kóródi, Márta – Mondok, Anita – Szabó, Attila: THE AWARE- NESS AND ACCEPTANCE OF THE TOURISM BRAND “HEART OF THE HUNGARIAN GREAT PLAIN” AND ITS ATTRACTIONS.....	485
Lontai-Szilágyi Zsuzsanna – Oláh Natália – Tóth Nikoletta Marian- na – Gönczy Sándor: KERESLETELEMZÉS A MAGYAR- ORSZÁGRÓL A KÁRPÁTALJAI BEREKVIDÉKRE ÉRKEZŐ TURISTÁK KÖRÉBEN.....	495

<i>Máltesics Péter – Varjas János: AZ INTERAKTÍV TANULÁS ÖSVÉNYEIN. HAZAI ÉS NEMZETKÖZI GEOPARKOK OKTATÁSI MEGOLDÁSAI.....</i>	505
<i>Машіка Г. В.: АТРАКЦІЯ ЯК ДОМІНУЮЧА СКЛАДОВА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ</i>	515
<i>Mátyás Szabolcs – Tokodi Panna: A TURIZMUSBIZTONSÁG EGYES ÖSSZETEVŐINEK VIZSGÁLATA A VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN</i>	523
<i>Меліх О. О. – Калмикова І. С. – Меліх Т. Г.: НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ ЧЕРЕЗ СФЕРУ ТУРИЗМУ</i>	533
<i>Mondok, Anita – Szüle, Picabo Heder: ADULTS-ONLY HOTEL – A POTENTIAL SPECIALIZATION FOR SUCCESS?</i>	539
<i>Осінчук А. С.: ПРАВОВИЙ ДИСКУРС ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</i>	549
<i>Пацюк В. С. – Герасімова С. В.: РЕВІТАЛІЗАЦІЯ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ.....</i>	557
<i>Papp Géza: A KÉZMŰVES TERMÉKEK IRÁNTI KERESLET KÁRPÁTALJA FESZTIVÁLJAIN</i>	565
<i>Sass Enikő – Berghauer Sándor: HELYZETKÉPAZ EGÁNEDE KÁRPÁTALJAI GAZDASÁGFEJLESZTÉSI PROGRAM TURIZMUSRA GYAKOROLT HATÁSAIRÓL</i>	575
<i>Sütő László – Baranyi Kinga – Baráz Csaba – Holló Sándor – Homoki Erika – Cs. Nagy Ádám – Gasztonyi Éva: A BÜKK-VIDÉK GEOPARK FÖLDTUDOMÁNYI ÉRTÉKEINEK ÉRTÉKELÉSE</i>	585
<i>Ситник О. І. – Хлевнюк О. Я. – Працьовитий М. М.: НЕПЕВНЕ МАЙБУТНЄ ЧИ ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ ГАЙВОРОНСЬКОЇ ВУЗЬКОКОЛІЙКИ</i>	595
<i>Смирнов І. Г.: ВОЄННИЙ ТУРИЗМ: ГЕТЬМАН П. КОНАШЕВИЧ-САГАЙДАЧНИЙ ЯК ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЛОГІСТ.....</i>	605
<i>Tarpai József: A KÁRPÁTALJAI MAGYAR KÖZÖSSÉG MEGMARADÁSÁT SZOLGÁLÓ KULTURÁLIS ÉS TURISZTIKAI FEJLESZTÉSEK AKTUÁLIS PÉLDÁI</i>	613

Уварова Г. Ш.: ФЕСТИВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ, ГЕОГРАФІЯ І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ	621
Щука Г. П. – Сокол Т. Г.: МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ТУРИЗМІ: ПОТРЕБИ ТА МОЖЛИВОСТІ	629
<i>Környezeti problémák / Проблеми довкілля / Environmental problems.....</i>	635
Apró Anna: SZEMPONTOK A FÉNYSZENNYEZÉS OKTA- TÁSÁHOZ A TANTERVI SZABÁLYOZÁS VONAT- KOZÁSÁBAN	637
Csoma Zoltán – Háger Krisztián – Csoma Zsuzsanna: A VÉRKE CSATORNA ÜLEDÉKÉNEK NEHÉZFÉM-SZENNYE- ZETTSÉGE	643
Dobó Marianna: A VÁLTOZÁSKEZELÉSI MÓDSZERTAN ALKALMAZÁSÁNAK PROBLEMATIKÁJA A VÉ- DELMI IGAZGATÁS TÉRSÉGI TERVEZÉSÉBEN	651
Hafenschner, Viktória Priscilla – Jankó, Ferenc: ENVIRON- MENTAL CONTROVERSY ON THE GABCIKOVO- NAGYMAROS WATER DAM, THE DANUBE RIVER. THE ASPECTS OF HUNGARIAN SCIENCE	659
Hardi Tamás – Hegyiné Bolla Katalin: A SZUBURBANIZÁ- CIÓ KÖRNYEZETÁTALAKÍTÓ SZEREPE A GYŐRI AGGLOMERÁCIÓBAN	667
Гінзула М. Я. – Смілик О. В. – Тесьолкіна Т. С.: АНАЛІТИ- КА СТРАТЕГІЧНИХ ДОКУМЕНТІВ МЕНЕДЖМЕН- ТУ ВОДНОГО СЕКТОРУ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ.....	675
Ігнатишин В. В. – Іжак Т. Й. – Ігнатишин М. Б.: МОНІТО- РИНГ ГЕОДИНАМІЧНОГО СТАНУ ЗАКАРПАТСЬ- КОГО ВНУТРІШНЬОГО ПРОГІНУ	683
Ігнатишин В. В. – Вербицький С. Т. – Ігнатишин А. В.: ГЕО- ФІЗИЧНІ ПОЛЯ ТА ЇХ ЗВ'ЯЗОК З ЕКОЛОГІЧНО НЕ- БЕЗПЕЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА ЗАКАРПАТТІ.....	691
Kajati, György – Németh, Mercédesz: THE ROLE OF LOCAL PRODUCTS IN EDUCATION AND THE ERASMUS+ PROGRAM	699

<i>Kályko A. – Bászjuk T. – Cselle D. – Napcsák I.:</i> A POLISSZJAI-ALFÖLD FOLYÓINAK JELENLEGI ÁLLAPOTA ÉS KÖRNYEZETI PROBLÉMÁJA.....	707
<i>Лісовський С. А.:</i> РОЛЬ ГЕОГРАФІЇ У ВПРОВАДЖЕННІ ПРОЦЕДУРИ СЕО ПРИ РОЗРОБЦІ ПЛАНІВ ПРОСТО-РОВОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	713
<i>Solymos Karolina – Csoma Zoltán:</i> AKÁRPÁTALJAI-ALFÖLD TALAJAI FELVEHETŐ MIKROELEM-TARTALMÁNAK ÉS -ELLÁTOTTSÁGÁNAK ÖSSZEHASONLÍTÓ VIZSGÁLATA ELTÉRŐ HATÁSMECHANIZMUSÚ KIVONÓSZEREKBEN.....	723
<i>Vince Tímea – Csoma Zoltán – Molnár D. István – Gönczy Sándor:</i> A FELSZÍNI VIZEK NEHÉZFÉM-TARTALMÁNAK VIZSGÁLATA A NAGYMUZSALYI ARANYBÁNYA MEDDŐINEK KÖRNYEZETÉBEN	731

A KELET- ÉS KÖZÉP-EURÓPAI GAZDASÁGI ALAPÚ KIVÁNDORLÁS MINT ÉLETSTRATÉGIA – A SZUBJEKTÍV JÓL-LÉT SZINTJEI KÜLFÖLDÖN

Siskáné Szilasi Beáta – Halász Levente

*Miskolci Egyetem
ecobea@uni-miskolc.hu, halaszlevente@hotmail.com*

Abstract

EASTERN- AND CENTRAL EUROPEAN ECONOMIC EMIGRATION
AS LIFE STRATEGY – LEVELS OF THE SUBJECTIVE WELL-BEING ABROAD

Siskáné Szilasi, Beáta – Halász, Levente

According to estimates by the OECD and the International Monetary Fund, over the last quarter century, approximately 20 million people, or 5.5% of the population, have left the CEE macro-economic area for temporary migration or permanent settlement. For the European Union this process is mostly positive, but it is clearly slowing the convergence of countries in the area to east of the former Iron Curtain to Western Europe. The article discusses the characteristics of the Baltic States, Romania, Bulgaria, Poland, Slovakia and the Czech Republic compared to the Hungarian processes. In the second part of the article we present the results of the research carried out among Hungarians living abroad.

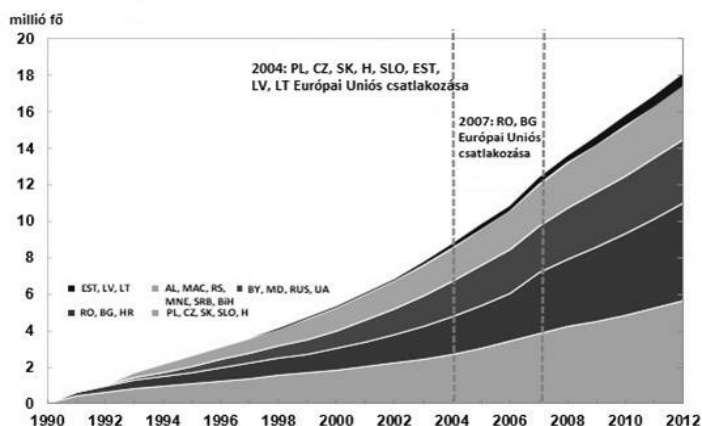
Keywords: *Central-Eastern Europe; migration, well-being*

Bevezetés

Az OECD és a Nemzetközi Valutaalap becslései alapján az elmúlt negyed évszázad folyamán nagyjából 20 millió fő, tehát a népesség 5,5%-a hagyta el a kelet- és közép-európai makrotértséget gazdasági okokból, ideiglenes elvándorlás vagy állandó letelepedés céljából. A legdrasztikusabb népességszám-csökkenést a délkelet-európai államok szenvedték el, amelyek az 1990-es lakosságszám 15–16%-át elveszítették (1. ábra).

A térség egyéb országában a tendencia szintén jelentős, átlagosan évente fél–egy százaléka vándorol el a lakosságnak. A kelet- és közép-európaiak elsősorban jobb munkalehetőségeket, vonzóbb egzisztenciát, megbízható karrierutakat és magasabb fizetést óhajtanak. A gazdasági migránsok többsége közepes vagy magas társadalmi státuszú, képzett (például orvos, építész, mérnök, tanár vagy professzionális szakmunkás), és jóval fiatalabb a hazai átlagéletkornál. A statisztikai adatbázisok felhasználásán túl (IMF, World Bank, EUROSTAT, ENSZ, KSH stb.) a kutatás során elvégzett empirikus vizsgálatok is ezt támasztják alá (online kérdőíves vizsgálat a külföldön élő magyarok körében; n=245).

1. ábra

A kelet- és közép-európai térség régióinak kumulált emigrációs volumene (1990–2012; millió fő)

Forrás: Atoyán, R. et al. (2016): *Emigration and Its Economic Impact on Eastern Europe*. p. 9. alapján saját szerkesztés

Az Európai Unió egészét tekintve ez a folyamat többnyire pozitív hozadékkal jár, ezzel szemben az egykori vasfüggönytől keletre levő térség országainak Nyugat-Európához történő felzárkózását egyértelműen lassítja. Az IMF elemzése szerint 25 év alatt a nyugat- és észak-európai irányú kivándorlás a poszt-szocialista térségbeli országok esetében 7 százalékponttal alacsonyabb reál-GDP-növekedést okozott, mint amelyet migráció nélkül termelhetek volna (Atoyán et al. 2016). Az emigráció következtében a lakosság elöregedésének üteme felgyorsul, így nagyobb nyugdíjkiadásokkal és szociális terhekkkel szükséges számolni. A gazdasági növekedés mérséklődése pedig adó- és járulékemeléseket von(hat) maga után. Ez az alulfoglalkoztatottságot még inkább erősítheti, súlyosbodhat a munkaerőhiány, az emigráció mértéke pedig növekszik.

A kelet- és közép-európai emigráció jellemzői

A BNE Intellinews¹ 2017-es számításai szerint 2030-ig a legnagyobb népességcsökkenés (10,4%-os) Lettországból prognosztizálható, ezt követi Bulgária (9,2%), majd Románia (6%) népességszám-csökkenése. 2050-es demográfiai állapotokat tekintve a helyzet még veszélyesebb: Bulgária népessége 23,4, Lettországé 22,2, Románia, Lengyelország és Litvánia lakosság száma

¹ <https://www.intellinews.com/reports/poland-country-report-jul17-july-2017-36287/>

is 15 százalékponttal csökkenhet. Amint az 1. táblázat mutatja, 2100-ra annak ellenére, hogy a világ népessége 11,1 milliárd főre növekszik, a kelet- és közép-európai makrorégióban több állam is legalább 40 százalékpontos népességvesztéséget könyvelhet el. Bulgária, Lengyelország és Lettország lesz a legrosszabb helyzetben, mivel ezekben az államokban az elvándorlás mellett az alacsony születési arányszámok is nagyon komoly problémákat fognak okozni. Fontos megjegyezni, hogy a felsorolásból kimaradtak a leg súlyosabb demográfiai apály által jellemezhető térségbeli országok, közülük Moldova, Albánia, Macedónia, Koszovó és Ukrajna helyzete látszik legkritikusabbnak 50 százalékpontos (vagy magasabb) csökkenéssel.

1. táblázat

A kelet- és közép-európai országok migrációs jellemzői

Ország	Népesség hány százaléka él külföldön 2015;%	Fő célországok	A migráció miatti népesség-szám-változás 90/16;%	Munkanélküliségi ráta 2016; %	A GDP-növekedés üteme 2016 harmadik és negyedik negyedévében (%)	A migráció miatti népesség-szám-változás 2100-ra %
Litvánia	18,9	UK	-14,2	8,2	0,8	-37%
Lettország	17,1	RUS	-3,8	9,6	0,1	-40%
Románia	17,5	I	-16,3	6,4	1,6	-38%
Bulgária	16,5	TR	-15	7,1	0,7	-48%
Észtország	15,1	RUS	+0,3	6,8	1,7	-32%
Lengyelország	11,5	D	-9,9	6,3	-0,1	-43%
Csehország	8,8	D	-5	4,1	0,4	-17%
Szlovákia	6,3	CZ	-3	10,2	0,7	-20%
Magyarország	6	D	-1,5	5,6	-0,8	-34%

Adatok forrása: ENSZ népesedési statisztikák (2015), Eurostat munkanélküliségi statisztikák (2016), Nemzeti statisztikai hivatalok szolgáltatata GDP-adatok (2016), BNE Intellinews becslés, <http://metrocosm.com/mapping-eu-immigration/>

Lengyelország vezet az egykori vasfüggönytől keletre fekvő térség emigrációs rangsorát. Az országból a 19. század óta nem vándoroltak el annyian, mint az uniós csatlakozást követően. A jelenlegi emigráció fő célországai az Egyesült Királyság, Németország, Franciaország és Írország. A Süddeutsche Zeitung becslése szerint² 2004 óta 2,2–2,7 millió lengyel hagyta el rövidebb-hosszabb időtávra (vagy örökre) a hazáját, ez a lengyel népesség 7,5%-a (Kaczmarczyk 2013). 2010-ben és 2011-ben, valamint 2014 óta az emigráció fokozódása tapasztalható, évente megközelítőleg

²<http://www.sueddeutsche.de/wirtschaft/mindestlohn-studie-millionen-bekommen-zu-wenig-1.3843810>

300 000-en távoznak az országból. A Lengyel Statisztikai Hivatal³ adatai szerint 1 000 lengyelből 52–54 fő élt vagy él külföldön.⁴

Csehországból⁵ legnagyobb számban Németországba költöznek, ezen kívül az Egyesült Királyság és Írország kedvelt célpont. A cseh emigráció kivétel a posztoszocialista térség más országaival szemben, ugyanis üteme szinte semmit sem változott az elmúlt másfél-két évtizedben. Ennek háttérében egyrészt a csehek kelet- és közép-európai átlaghoz viszonyítva magasabb életszínvonala, a folyamatos gazdasági növekedés, az EU törzsterületéhez való földrajzi (és kulturális) közelség áll, másrészt Beke (2017) szerint az euroszkeptizmus, és az euró bevezetése ellen is látványosan tiltakoznak.

Szlovákiában⁶ is küzdenek az erőteljes kivándorlással. Jelenleg nagyjából 340 000–370 000 szlovák, tehát a lakosság 6,3%-a él külföldön, nagy részük 2004 óta hagyta el otthonát. Legtöbbjük Csehországban, Németországban, Magyarországon és Ausztriában telepedett le.

Románia és Bulgária 2007-es EU-integrációját követően egyrészt a 2004-ben csatlakozott új tagországok (Málta és Magyarország kivételével), másrészt Finnország és Svédország azonnal megnyitotta munkaerőpiacát a két államból érkezettek előtt. Őket 2009-ben Magyarország, Dánia, Portugália és Görögország követte, majd 2012-ben Írország és Olaszország. A többi tagország kivárta a 2013. december 31-i időpontot, ameddig differenciált fokozatú szigorral korlátozhatták saját nemzeti munkapiacaik kapuinak kitérését (Daborowski 2014). Ennek köszönhetően eltérő célország-preferencia jellemezte a hullámokban meginduló román és bolgár lakosok emigrációját. Jelenleg Olaszország és Spanyolország mellett egyre nagyobb népszerűsége tesz szert az Egyesült Királyság (ahová 2012 és 2015 között megkétszereződött a letelepedők aránya: 210 000 főről több mint 450 000 főre növekedett – tudatja a *The Guardian*),⁷ ezt Németország és Franciaország követi.

Litvánia népességszáma 1990 óta 3,6 millióról 3 millióra, Lettországé 2,6 millió főről 2 millióra, az észak-európai jóléti államok fejlődési útját követő Észtország pedig 1,5 milliós lakosságára 1,3 millióra csökkent (litván,

³ <http://stat.gov.pl/en/>

⁴ Obádovics (2017) komparatív becslése értelmében, abban az esetben, ha a magyarok kivándorlási üteme hasonlítana a lengyelekéhez, jelenleg 9,8 millió fő helyett 9,2 millióan élnének Hazánkban

⁵ <https://www.czso.cz/csu/czso/home> (Cseh Statisztikai Hivatal)

⁶ <http://www.statistics.sk/> (Szlovák Statisztikai Hivatal)

⁷ <https://www.theguardian.com/uk-news/2017/oct/11/number-of-romanians-and-bulgarians-in-uk-rises-413000>

lett és észti statisztikai hivatalok adatai⁸). Az Eurostat és a BNE Intellinews⁹ 2017-es előrejelzése szerint 2030-ig Lettország a 2010-es népességszám 10%-át, Litvánia a 8,6%-át, Észtország a 4,5%-át veszíti el (1. táblázat).

A gazdaságilag legerőtlenebb Litvániából 1990 óta 680 000 ember emigrált. A helyzet kifejezetten kritikussá 2009-ben és 2010-ben vált, ekkor két év során 83 000 ember hagyta el az országot, azonban egy évvel később 40 000 visszatért (Stankuniene 2013).

A világválság kezdetén évente 40 000 fő hagyta el Lettországot. Habár az említett dinamizmus lanyhult, máig megállíthatatlan az emigráció, évente 15 000–17 000 fő vándorol el a Lett Statisztikai Hivatal adatai szerint¹⁰.

Az észti gazdaságot és társadalmat is megrendítette a folyamatos kivándorlás, bár kisebb mértékben, mint a tőle délre lévő balti országokat. Ennek legfőbb oka egyrészt a konszolidált gazdaság: a térség legmagasabb átlagbérei (2017-ben a Swedbank számításai szerint)¹¹. Az Eurostat számításai értelmében Észtország foglalkoztatottjainak 3,2%-a ingázik napi, heti rendszerességgel a szomszédos országokba. Az emigránsok 58%-a Finnországot választja letelepedés céljából, második helyezett pedig az Egyesült Királyság (9%).

A magyarok kivándorlásának időbeli hullámzása

A magyarok munkavállalási és tanulási célú elvándorlásának időbeli alakulása eltér a kelet- és közép-európai térség társadalmát érintő, dinamikusan erősödő emigrációtól. Hazánkat a 2004-es EU-csatlakozást megelőző évtizedben csekély ütemű elvándorlás jellemezte, köszönhetően a fokozatosan javuló munkaerőpiaci stabilizációnak, a 2000-es évtized első felének 6% körüli, kifejezetten alacsony munkanélküliségnek, ezzel párhuzamosan a javuló foglalkoztatásnak és az évi 3–5%-os GDP-növekedésnek.

Ez a tendencia a 2008-ban kezdődő globális gazdasági válság időszakáig sem mutatott döntő növekedést, sőt a primer statisztikákban az tükröződik, hogy változást igazán csak 2011-et követően látunk. A 2007–2011 közötti időszakban mégis egyértelműen felsejlik az a nagyságrendi változás, amikor a kivándorlók száma évi 5 000 főről 15 000 főre nőtt. Az igazán dinamikus emelkedés az ezt követő időszakra jellemző, amely során 2015-re a kivándorlók száma csaknem elérte az évekénti 45 000-et.

⁸ <https://worldview.stratfor.com/article/baltics-emigration-and-demographic-decline>

⁹ <http://www.intellinews.com/moldova-bulgaria-poland-albania-and-latvia-to-lose-more-than-40-of-their-populations-by-2100-124034/?source=bulgaria>

¹⁰ <http://www.csb.gov.lv/en> (Lett Statisztikai Hivatal)

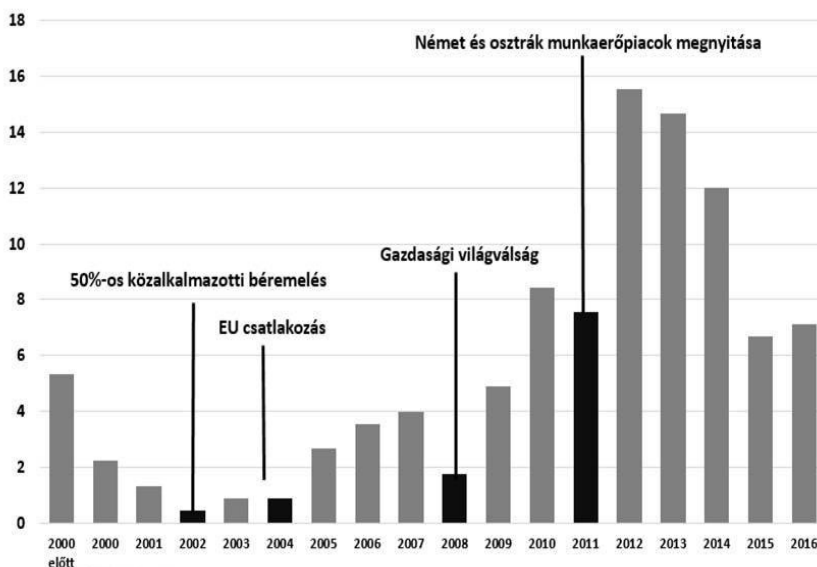
¹¹ <http://www.adaur.ee/swedbank-flash-comment-estonia-rapid-wage-growth-continues/>

A kint élő magyarok által megadott adatok is alátámasztják a kivándorlás váltakozó ütemét, emellett azt is, hogy az utóbbi években mennyivel nagyobb mértékű volt ez a folyamat (2. ábra).

A konszolidálódott gazdaság (elő)feltétele a reálberek alakulása, amely a magyar gazdaságtörténet leggrandiózusabb egyszeri béremelése, a 2002-ben bevezetett és 800 000 munkavállalót érintő 50%-os közalkalmazotti béremeléseknek és a minimálbér adómentessé tételének eredményeképp érzékelhetően javult. A 2004-ben és 2007-ben csatlakozott posztszocialista országokból az integrációt megelőzően már megindult az intenzív emigráció főként Európa fejlett gazdaságú térségeibe, ennek ellenére a magyar munkapiac kevésbé reagált a kínálkozó lehetőségekre (2. ábra). A 2008-tól kialakult gazdasági és hitelválság, Románia és Bulgária kivételével, térségi szinten lefékezte az emigráció ütemét, viszont a lassulás csak átmenetileg jelentkezett, ugyanis 2010 után az EU munkapiacának bővülése jelentős változást, munkapiaci sokkhatást eredményezett (Hárs 2012, Hárs 2016). Ezt követően az egykori keleti blokk államaiban ismét határozottan növekedni kezdett a kivándorlás mértéke, amelyet erősített a 10% feletti szinten stagnáló munkanélküliség és az alacsony foglalkoztatottság.

2. ábra

A magyarok kivándorlásának volumene (2000–2016; %)

Adatok forrása: Online kérdőív a külföldön élő magyarok körében (n=245)

Az ENSZ 2015-ben kiadott statisztikai összefoglalója értelmében 2010-ben 551 000 magyar élt külföldön, és ez a szám 2015-re csaknem 596 000-re nőtt.

Kivándorlás mint életstratégia – a szubjektív jól-lét szintjei külföldön

A külföldi letelepedés kitaposott ösvényeinek, automatizmusainak köszönhetően mára a magyar emigránsok 60%-a azonnal talál munkát, sőt gyakran már fix munkára érkezik, ötödüknek pedig csekély időre (1–3 hét) van szüksége az ideiglenes vagy állandó elhelyezkedéshez. Csupán a kint élők elhanyagolható része (8%) küzd a külhoni munkaerőpiaci elhelyezkedéssel. Hangsúlyozandó, hogy a munkavállalók 60%-a nem végzettségének megfelelő munkát kap, elsősorban a kevésbé versenyképes felsőfokú végzettséggel rendelkező és az idegennyelv-tudás terén elmaradással küzdő magyarok között. A karrierépítést segítheti a sokrétű külföldi kapcsolati háló, ennek kapcsán azonban gyakran találkozni negatív tapasztalatokkal. Az általunk megkérdezettek 54%-a élt panasszal a külföldi lakóhelyén elégtelen magyarok közötti kapcsolati tőke, az összefogás, a munkavállalás kezdetét gördülékenyebbé tevő segítség hiánya miatt.

A válaszadók közül főként kvalifikált kivándorlók és nagyvárosokban letelepedettek számoltak be kedvező és biztos előrelépési lehetőségekről, valamint a társadalmi státuszuk fokozatos, de kiszámítható emelkedéséről. A megkérdezettek nagy része azonban semmiféle jövőbeli előrelépésről nem számolt be, rezignált attitűdöt mutatnak munkalehetőségeik minőségi javulása kapcsán, kinti létük inkább kényszerű túlélési stratégia, mint tudatos karrierépítés, amely következtében a napi megélhetésen, a hazautalások biztosításán és a minimális felhalmozáson kívül másra nem számítanak.

A World Happiness Report¹² komplex makromodellje a szubjektív jól-létet hat tényezővel magyarázza: egy főre jutó GDP, az egészségben eltöltött várható élettartam, azok aránya, akik baj esetén számíthatnak valaki támogatására, a korrupció elterjedtségéről alkotott vélemény, a nagylelkűség jelenléte a társadalomban (ezt az adományozás gyakoriságával mérik) és a döntési szabadság önértékelés alapján észlelt szintje. A magyarok megelégedettsége, boldogságérzete az egykori vasfüggönytől keletre lévő országok lakosainak átlagánál is lényegesen rosszabb. Idén a 10-es skálán 5,32-es átlagával a Föld 155 országából 75. helyezést ért el Magyarország (Jordánia és Jamaica között), míg a térségbeli államok egytől

¹² <http://worldhappiness.report/ed/2017/>

egyig előnyösebb pozícióval szerepeltek: Csehország 23., Szlovákia 40., Lengyelország 46., Románia 57., Szerbia 73. A külföldön élő magyarok átlagos szubjektív jól-lét szintje még az itthoniak pesszimista attitűdjét is alulmúlja 4,82-es értékével. Így nem meglepő, hogy a válaszadók az ország elhagyása mellett döntöttek, és mind objektív gazdasági, mind szubjektív egyéni megelégedettségi tényezők szempontjából kedvezőbb országokban telepedtek le (Észak-Európa, Ausztria, Németország, Egyesült Királyság, USA).

A kiköltözők zöme már Magyarországról elintézte lakhatását, megszerezte indulótökéjét, sőt vagy a kint élő magyarok, vagy az itthon maradtak segítségével a költözés nehézségeit is gyorsan megoldotta. Főként a stabil indulótőke megszerzése és a költözködés jelent viszonylagos nehézséget. Ezzel szöges ellentétben állnak a lelki természetű biztonsági tényezők, ezek kivétel nélkül súlyos pszichikai terhet jelentettek a kiköltözők számára. Hangsúlyozandó, hogy a migráció sikeres megvalósulása függ a minél gördülékenyebb külföldi integráció érdekében mozgósított kapcsolatoktól, a migráció érdekében tett erőfeszítésektől, valamint a felmerülő, előre nem látható problémák kezelésének rugalmasságától és a nyelvtudás szintjétől is.

Összegzés

A kivándorlás, a külföldi tanulás/munkavállalás közkeletű életstratégiává válik nemtől, kortól, társadalmi osztálytól, iskolai végzettségtől, származástól, lakhelytől, szocializációs háttértől, egyéni kulturális jellemzőktől függetlenül (Siskáné Sz. B. et al. 2017). A magyarok emigrációs hajlandósága 2010-ig elmaradt a posztszocialista átmeneti országok társadalmát már a 2000-es évek eleje óta sújtó felfokozott kivándorlástól. Az Európai Unió munkaerőpiacának megnyitása, kiegészülve a családok ezreinek eladósodását okozó világgazdasági recesszióval, 1989 óta nem látott mértékben növelte a külföldre költöző magyar állampolgárok számát. Az Európán belüli mobilitási folyamatok vizsgálatai nemzetközi téren a társadalomtudományi kutatások homlokterébe kerültek, az egyre növekvő érdeklődés kifejezetten magas igényeket támaszt az objektív és szubjektív adatok iránt, valamint a migrációt magyarázó társadalmi, gazdasági, politikai, kulturális mechanizmusok bemutatására. A demográfiai válsággal küzdő, sikeres és kevésbé sikeres gazdasági rendszerváltásokon átesett kelet- és közép-európai országok kivétel nélkül egyre jelentékenyebb szerepet töltenek be a nemzetközi migrációban.

Köszönetnyilvánítás

„A cikkben/előadásban/tanulmányban ismertetett kutatómunka az EFOP-3.6.1-16-2016-00011 jelű „Fiatalodó és Megújuló Egyetem – Innovatív Tudásváros – a Miskolci Egyetem intelligens szakosodást szolgáló intézményi fejlesztése” projekt részeként – a Széchenyi 2020 keretében – az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.”

Irodalom

- Atoyan, R. et al. 2016: Emigration and Its Economic Impact on Eastern Europe. IMF Staff Discussion Note, 16 (04), pp. 1–94
- Beke K. 2017: Nem csak Magyarország tragédiája a kivándorlás – A szomszédban szinte könyörögnek, hogy térjenek haza. Portfolio – a gazdasági hírforrás. 2017. október 25.
- Daborowski, T. 2014: Citizens of Bulgaria and Romania receive full rights on the EU labour market. Osrodek Studiow Wschodnich, 2014. január 8.
- Hárs Á. 2012: A munkaerő migrációja Magyarországon a kilencvenes és a kétezres években. Bevándorlás és elvándorlás a Munkaerő-felmérés adatai alapján. Összegző tanulmány
- Hárs Á. 2016: Elvándorlás, bevándorlás és a magyar munkaerőpiac. Jelenségek, hatások, lehetőségek. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. (szerk.) Társadalmi riport 2016. Budapest: TÁRKI, pp. 243–262.
- Kaczmarczyk, P. 2013: Matching the skills of return migrants to labour market needs in Poland. In: Coping with Emigration in Baltic and East European Countries. OECD Publishing, pp. 111–127
- Obádovics Cs. 2017: Hogyan alakult volna Magyarország népességszáma, ha a migrációs folyamatok a lengyel mintát követték volna? Korfa – Népesedési Hírlevél, 17 (2), pp. 1–4.
- Siskáné Sz. B. et al. 2017: Az emigráns magyarok életkörülményei és -stratégiái a legfontosabb európai migrációs célországokban. In: Tér és Társadalom, 31. kötet, 4. szám, Budapest, pp. 148–163.
- Stankuniene, V. 2013: The social and economic impact of emigration on Lithuania. In: Coping with Emigration in Baltic and East European Countries. OECD Publishing, pp. 45–65

Internetes hivatkozások

- <https://www.intellinews.com/reports/poland-country-report-jul17-july-2017-36287/>
- <http://www.sueddeutsche.de/wirtschaft/mindestlohn-studie-millionen-bekommen-zu-wenig-1.3843810>
- <http://stat.gov.pl/en/>
- <https://www.czso.cz/csu/czso/home> (Cseh Statisztikai Hivatal)
- <http://www.statistics.sk/> (Szlovák Statisztikai Hivatal)
- <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- <https://www.theguardian.com/uk-news/2017/oct/11/number-of-romanians-and-bulgarians-in-uk-rises-413000>

<https://worldview.stratfor.com/article/baltics-emigration-and-demographic-decline>
<http://www.intellinews.com/moldova-bulgaria-poland-albania-and-latvia-to-lose-more-than-40-of-their-populations-by-2100-124034/?source=bulgaria>
<http://www.csb.gov.lv/en> (Lett Statisztikai Hivatal)
<http://www.adaur.ee/swedbank-flash-comment-estonia-rapid-wage-growth-continues/>
<http://worldhappiness.report/ed/2017/>

Т– 32 Соціально-географічні процеси в Східно-Центральній Європі: проблеми, тенденції, напрями. Збірник наукових робіт Міжнародної наукової географічної конференції «Соціально-географічні процеси в Східно-Центральній Європі: проблеми, тенденції, напрями», Берегове, 26–27 березня 2020 року. Том 1 / Редакційна колегія: Олександр Бергхауер, Лорант-Дейнеш Давід, Мирослав Дністрянський, Дюло Фодор, Лівія Гергей, Шандор Генці, Тібор Іжак, Андрій Моца, Стефан Молнар Д., Йосип Молнар, Тібор Нодь, Наталія Олаг, Гейзо Папп, Еники Шаш, Галина Щука, Атілла Товт, Тімео Вінце, Ольга Вірван – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2020. – 384 с. (угорською, українською та англійською мовою)

ISBN 978-617-7868-12-4

ISBN 978-617-7868-13-1 (Т. 1)

Двотомний збірник містить матеріали доповідей міжнародної наукової географічної конференції «Соціально-географічні процеси в Східно-Центральній Європі: проблеми, тенденції, напрями», яка мала відбутися 26–27 березня 2020 року в Закарпатському угорському інституті ім. Ф. Ракоці ІІ (м. Берегове), однак через епідемію коронавірусу та запровадження карантину була відкладена.

УДК: 911.3(4-11)(4-191.2)

Наукове видання

**СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ
В СХІДНО-ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЄВРОПІ: ПРОБЛЕМИ,
ТЕНДЕНЦІЇ, НАПРЯМИ**

Міжнародна наукова географічна конференція
Берегове, 26–27 березня 2020 року

Збірник наукових робіт

Том 1

2020 р.

Редакційна колегія:

*Олександр Бергхауер, Лорант-Дейнеш Давід, Мирослав Дністрянський,
Дюло Фодор, Лівія Гергей, Шандор Генці, Тібор Іжак, Андрій Моца,
Стефан Молнар Д., Йосип Молнар, Тібор Нодь, Наталія Олаг, Гейзо Папп,
Еники Шаш, Галина Щука, Атілла Товт, Тімео Вінце, Ольга Вірван*

Технічне редагування:

Олександр Добош

Верстка:

Вікторія Товтін, Мелінда Орбан, Олександр Добош

Коректура:

Беатрікс Пустой-Тарці, Едіна Шін, Олександр Кордонець, Томаш Врabelь

Обкладинка:

Стефан Молнар Д.

Відповідальні за випуск:

Льдіко Орос, Олександр Добош

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88 000. Електронна пошта: print@rik.com.ua

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 28.07.2020. Шрифт «Times New Roman».
Папір офсетний, щільністю 80 г/м². Ум. друк. арк. 31,0. Формат 70x100/16.
Замовл. №1861/1. Тираж 300.